

Соціальна структура суспільства та соціальна стратифікація

1. Сутність та основні елементи соціальної структури.
2. Соціальна стратифікація: поняття та види.

Рекомендована література для вивчення теми:

Підручники, навчальні посібники:

- Піча В. Соціологія. –К.: Академія, 2013.
- Соціологія: підручник. 3-тє вид. перероб. та доп./ ред. : В. Г. Городяненко. - К.: Академія, 2008. - 544 с. - (Альма - матер)
- Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання/ Н. Й. Черниш. - 5-те видання, перероб. і доповнене. - К.: Знання, 2009. - 468 с. Примірники: всього:2 - 43(2)
- Вербець В.В. Соціологія. Курс лекцій: навч.посібник/ В. В. Вербець, О. А. Субот, Т. А. Христюк. - К.: Кондор, 2009. - 550 с. Примірники: всього:4 - 43(2), АБ(2)
- Волович В.І., Горлач М.І. , Кремень В.Г. Соціологія. К.: Центр учбової літератури. 2009. – 808 с.

Мета:

Формування системи знань про соціальну структуру суспільства та соціальну стратифікацію

Завдання:

- Визначити сутність та роль соціальних інститутів у становленні та функціонуванні соціальної системи;
- З'ясувати сутність соціальної стратифікації та причини існування різних типів стратифікаційних;
- Визначити особливості впливу приналежності особистості до певних соціальних груп на її життєвий шлях і кар'єру.

ПІСЛЯ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ СТУДЕНТ ПОВИНЕН

Знати:

- Сутність соціальної структури суспільства та її складові елементи
- Причини існування соціальної нерівності
- Сутність соціальної стратифікації та причини існування різних типів стратифікаційних систем
- Шляхи переходу людини з нижчих верств суспільства до вищих

Вміти:

- Аналізувати процеси соціальних переміщень в сучасному суспільстві та їх рушійні сили
- Застосовувати на практиці знання про соціальну структуру суспільства та соціальні переміщення при плануванні власної життєвої кар'єри, враховувати інтереси певних суспільних спільнот при прийнятті управлінських рішень

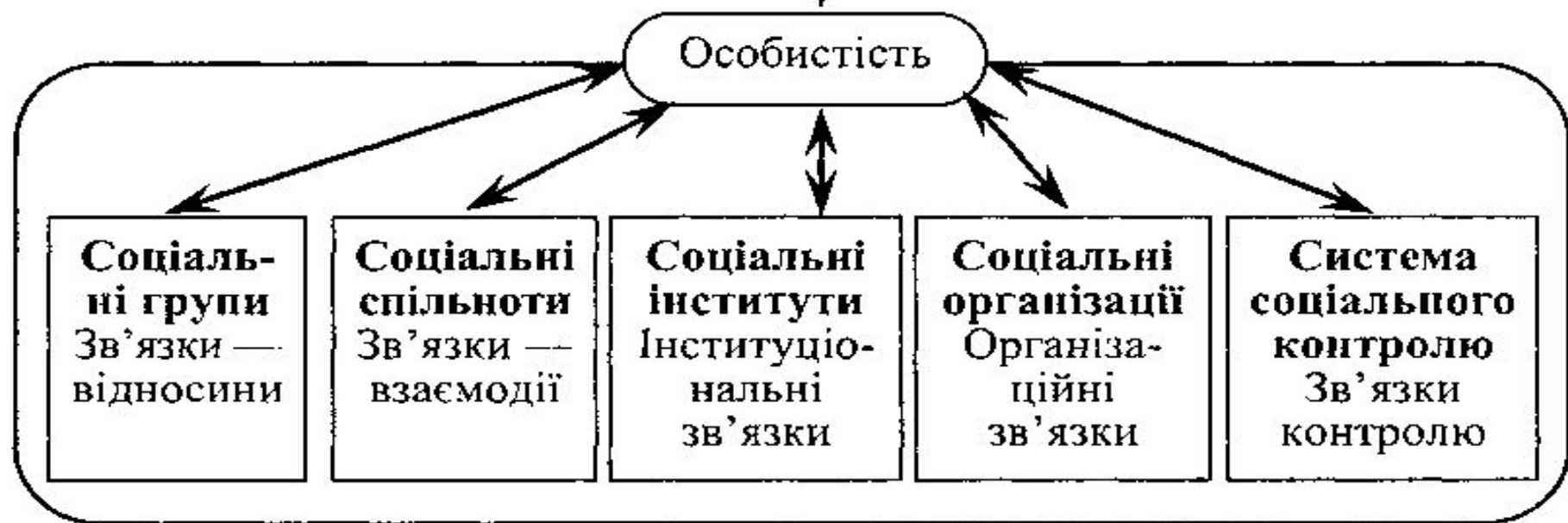
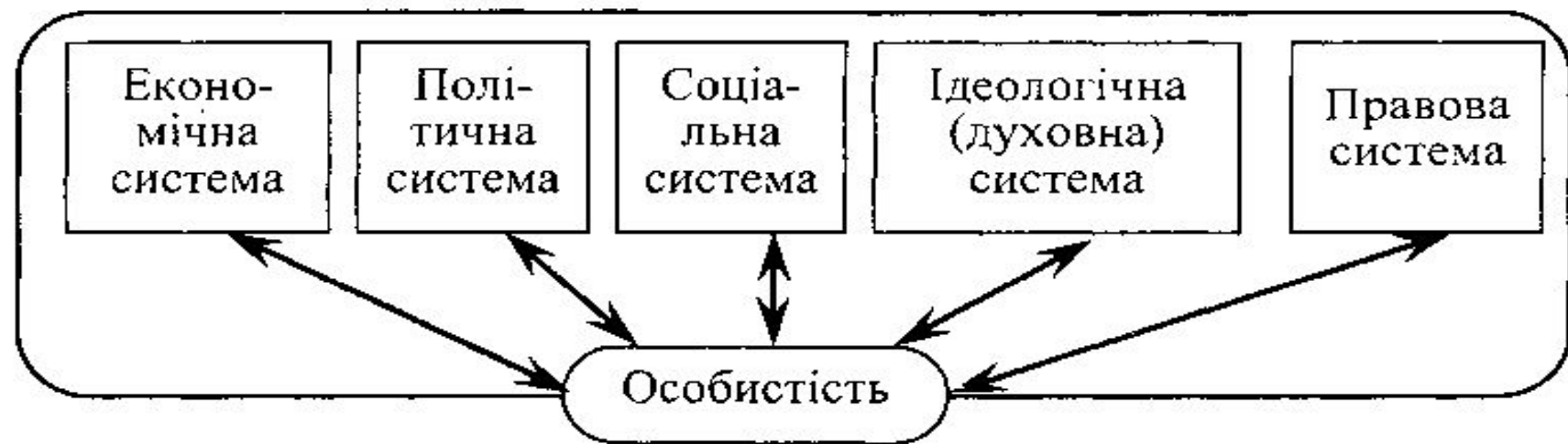
Актуальність та практичне значення теми:

Модернізаційні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають знань різних аспектів суспільства як соціального феномена, етапів його розвитку, структури, типології, взаємодії та взаємовідносин людей, напрямів соціальних змін, соціального розвитку та соціального прогресу.

1. Сутність та основні елементи соціальної структури

Соціальна структура – це сукупність його елементів і взаємозв'язок між ними.

Соціальні системи
у відповідності
з їх функціями

ОСНОВНІ ВИДИ СОЦІАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ

За ступенем стійкості

- тимчасові, нестійкі (туристська група, група мітингуючих);
- середньостійкі (трудоий колектив, клас);
- стійкі (клас, нація)

За розмірами

- великі (класи, соціальні прошарки, громадські верстви, нації);
- середні (мешканці міста);
- малі (сім'я, колектив малого підприємства)

За змістом

- соціально-класові (класи, соціальні групи);
- соціально-етнічні (нації, народності);
- соціально-демографічні (жінки, діти, молодь, пенсіонери);
- соціально-професійні (лікарі, викладачі);
- соціально-територіальні (мешканці міста, села, району)

Основні види та функції соціальних інститутів

Основні особливості малої групи

- ➔ Прямий або опосередкований контакт між членами групи, міжособистісна взаємодія і взаємовплив
- ➔ Наявність загальної мети і діяльності, переживання спільних почуттів
- ➔ Внутрішньогрупова розподіленість функцій і соціальних ролей
- ➔ Спільність інтересів, соціальних норм, звичаїв, форм поведінки
- ➔ Певна локалізація у просторі і усталеність у часі

Основні етапи становлення соціального інституту

Створення системи статусів і ролей, які охоплюють всіх без винятку членів інституту

Встановлення системи санкцій для підтримки норм і правил

Прийняття і практичне застосування норм і правил, процедур

Поява соціальних норм і правил регулювання спільної взаємодії

Виникнення потреби, задоволення якої вимагає спільних дій

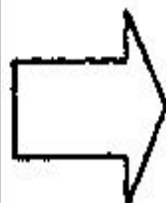
Складові елементи соціального інституту

- Своя мета, тобто він має коло питань, які охоплює своєю діяльністю
- Певне коло функцій, передбачених для розв'язання цих проблем
- Наявність засобів і установ, за допомогою яких досягаються цілі інституту (це можуть бути засоби матеріальні, символічні або ідеальні). Наприклад, церква як релігійний інститут має матеріальні установи (храми та їх обладнання), символи (хрест, облатка) і ідеальні предмети, в які люди вірять і які через цю віру впливають на їхню поведінку
- Наявність певних санкцій як стосовно осіб, що виконують інституціоналізовані функції, так і стосовно осіб, що є об'єктом цих санкцій

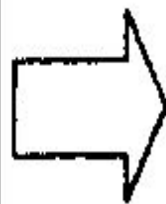
Основні риси соціальних організацій

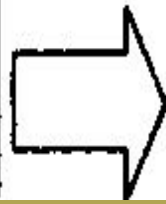
утворені для реалізації певних цілей, прагнуть якомога швидше і ефективніше досягти цих цілей

члени організації розподіляються по ієрархічній драбині відповідно до статусів і ролей

виникає на основі поділу праці, її спеціалізації за функціональною ознакою

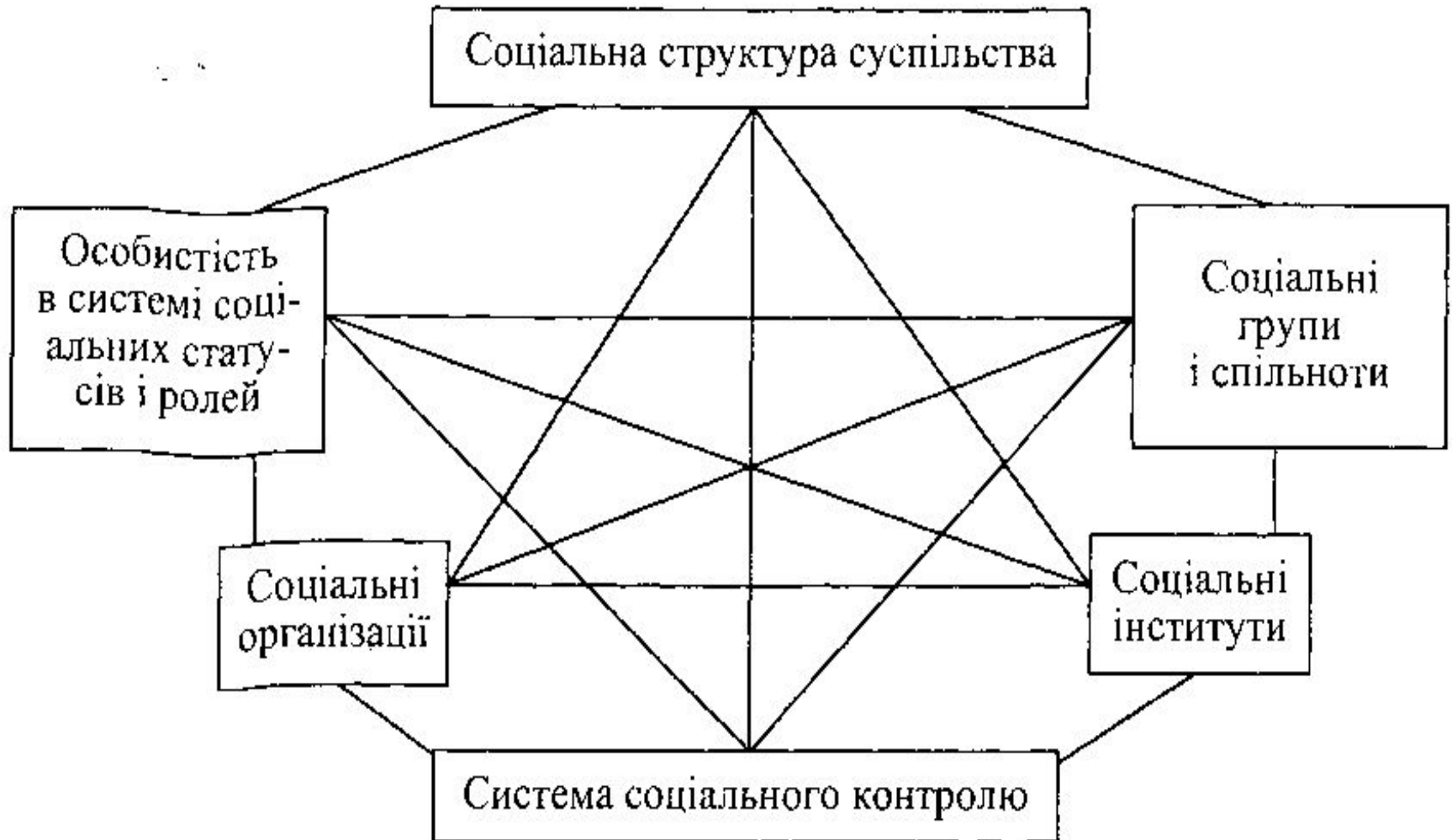

управляючі підсистеми формують свої механізми і засоби регулювання і контролю за діяльністю різних елементів організації

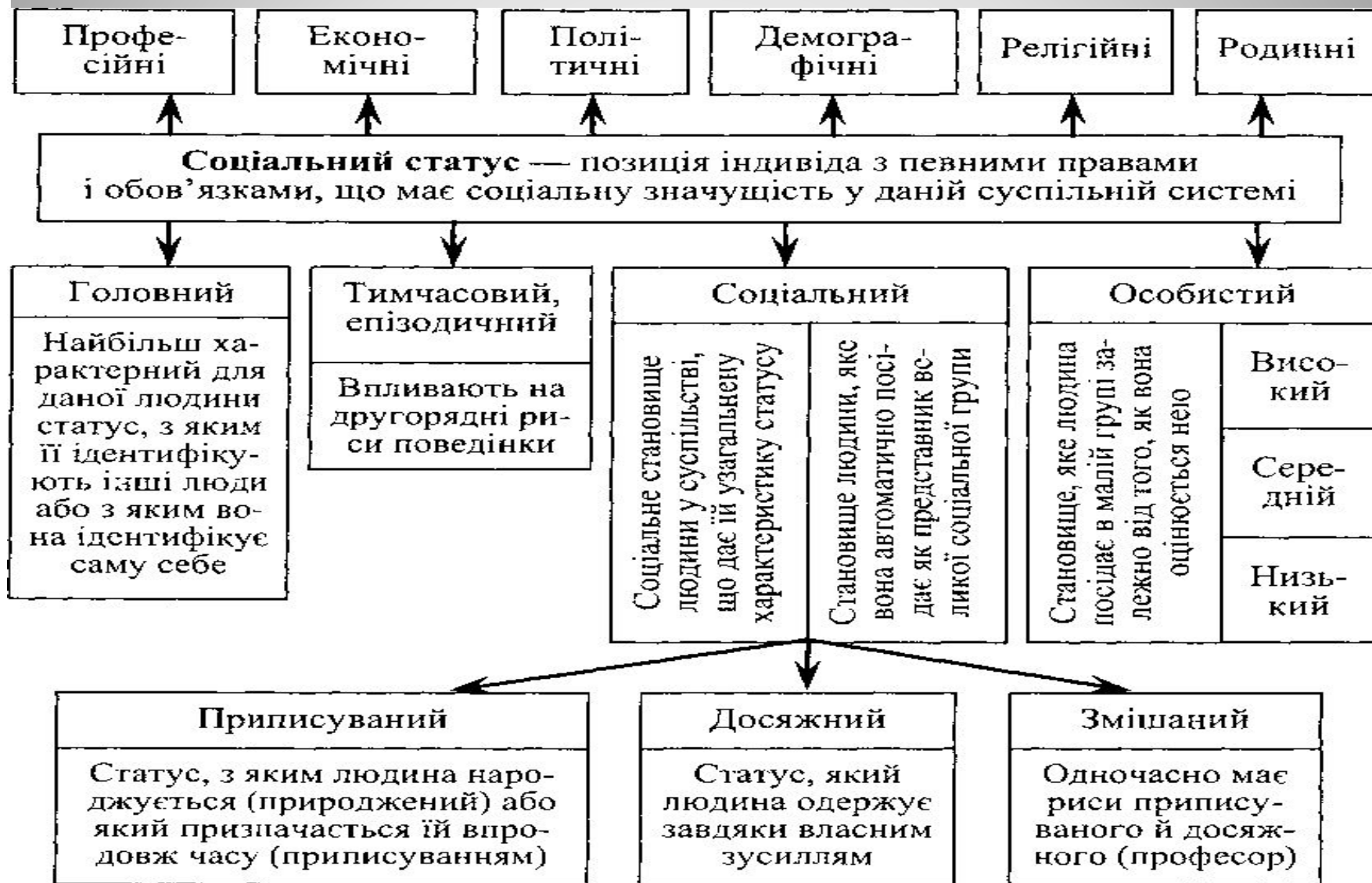
Параметри соціальної структури (за Р. Блау)

Номінальні параметри	Рангові параметри
☐ Стать	☐ Освіта
☐ Раса	☐ Дохід (заробітна плата)
☐ Етнічна незалежність	☐ Багатство (спадщина або нагромадження)
☐ Віросповідання	☐ Походження
☐ Місце проживання	☐ Вік
☐ Сфера діяльності	☐ Адміністративна посада
☐ Політична орієнтація	☐ Інтелігентність
☐ Мова	☐ Престиж
☐ Влада	

Соціальна структура суспільства

Соціальні статуси та їх різновиди

Соціальна структура – тісно зв'язана із соціальними змінами в суспільстві. При чому їх зазнають як окремі люди, так і цілі групи.

Аналіз проблеми соціальної структури суспільства сьогодні має важливе значення:

- **По-перше** – соціальні групи двигуни суспільного прогресу, без їх зусиль ніякі зміни в суспільстві не проходять.
- **По-друге** – від характеру соціальних груп, їх значимості залежить функціонування всіх соціальних інститутів.
- **По-третє** – від того із яких соціальних груп складається суспільство залежить тип суспільства.

Соціально-класові ознаки суспільства

Критерії виділення соціальних груп за теорією соціальної стратифікації

Соціальні групи розрізняються між собою:

за місцем в системі суспільного виробництва, яка склалася історично

за становищем, яке вони займають у системі соціальних нерівностей даного суспільства

Чим визначається це місце-становище?

1. Ставленням до **засобів виробництва**

1. Становищем груп у системі володіння **владою**

2. Характером і **змістом праці** /роллю в суспільній організації праці/

2. Рівнем **прибутку**

3. Способами й **розмірами одержуваних прибутків**

3. Рівнем **престижу** тієї чи іншої соціальної групи

4. Можливостями одного класу **присвоювати собі працю** іншого класу

4. Рівнем її **освіти**

Основні тенденції перетворень соціально-класової структури в нашому суспільстві характеризуються:

- 1. зростанням кількості зайнятих у приватному секторі, бізнесі, особливо молоді, менеджерів,*
- 2. поглибленням соціальної диференціації,*
- 3. появою принципово нових соціальних груп (фермерів, підприємців, банкірів тощо),*
- 4. зміною соціальної структури, соціальних пріоритетів.*

2. Соціальна стратифікація: поняття та види

- **Соціальна стратифікація** - це емпірично фіксована спільнота, яка об'єднує людей на яких-небудь загальних позиціях, або які мають спільне діло, що призводить до конструювання даної спільноти в соціальній структурі суспільства і протиставлення іншим соціальним спільнотам
- **Страт** - верства соціальної структури суспільства.

Типи стратифікаційних систем

(які існують для опису будь-якого суспільства у складних і змішаних комбінаціях)

Тип системи	Основа диференціації	Спосіб детермінації відмінностей
Фізико-генетична	Природні ознаки: стать, вік, фізичні дані	Фізичний примус, звичай
Рабовласницька	Права власності та громадянства	Військовий примус
Кастова система	Релігійний та етнічний розподіл праці	Релігійний ритуал
Станова	Обов'язки перед державою	Право
Етакратична (влада держави)	Ранги у владній ієрархії	Військово-політичне панування
Класова	Розмір власності (на засоби виробництва)	Ринковий обмін
Соціально-професійна	Рід занять та кваліфікація	Освітні сертифікати
Культурно-нормативна	Стиль життя	Моральне регулювання та наслідування
Культурно-символічна	Володіння сакральним (священним) знанням	Маніпулювання (релігійне, технократичне, ідеологічне)

- **По-перше** – теорію соціальної стратифікації представляють: **Т. Парсонс, М. Вебер, Е. Шилз, П. Сорокін** і інші. Вони виходять із того, що суспільство ділиться на соціальні групи, верстви, які не рівні по відношенню до інших.
- **По-друге** – ознаками, що визначають цю нерівність, виступає характер власності, об'єм власті, прибуток, рівень освіти.

*Спроби пояснити механізми
соціального розшарування привели до
появи трьох підходів до аналізу
соціальної стратифікації.*

Методологічні підходи до аналізу соціальної стратифікації

Функціоналістський підхід	Конфліктологічний конфлікт	Еволюційний підхід
1. Стратифікація природна, необхідна, неминуча, бо пов'язана з багатоманітністю потреб, функцій і соціальних ролей 2. Винагорода здійснюється у відповідності з роллю і тому - справедлива. 3. Стратифікація забезпечує оптимальне функціонування суспільства.	1. Стратифікація не необхідна, але й не неминуча. Вона виникає з конфлікту груп 2. Стратифікація несправедлива, її визначають інтереси можновладців. 3. Стратифікація утруднює нормальне функціонування суспільства.	1. Стратифікація не завжди є необхідною і корисною. Вона з'являється не лише в силу природних потреб, але й на основі конфлікту, що виникає у результаті розподілу додаткового продукту. 2. Винагорода може бути справедливою і несправедливою. Стратифікація може сприяти, а може утруднювати розвиток.

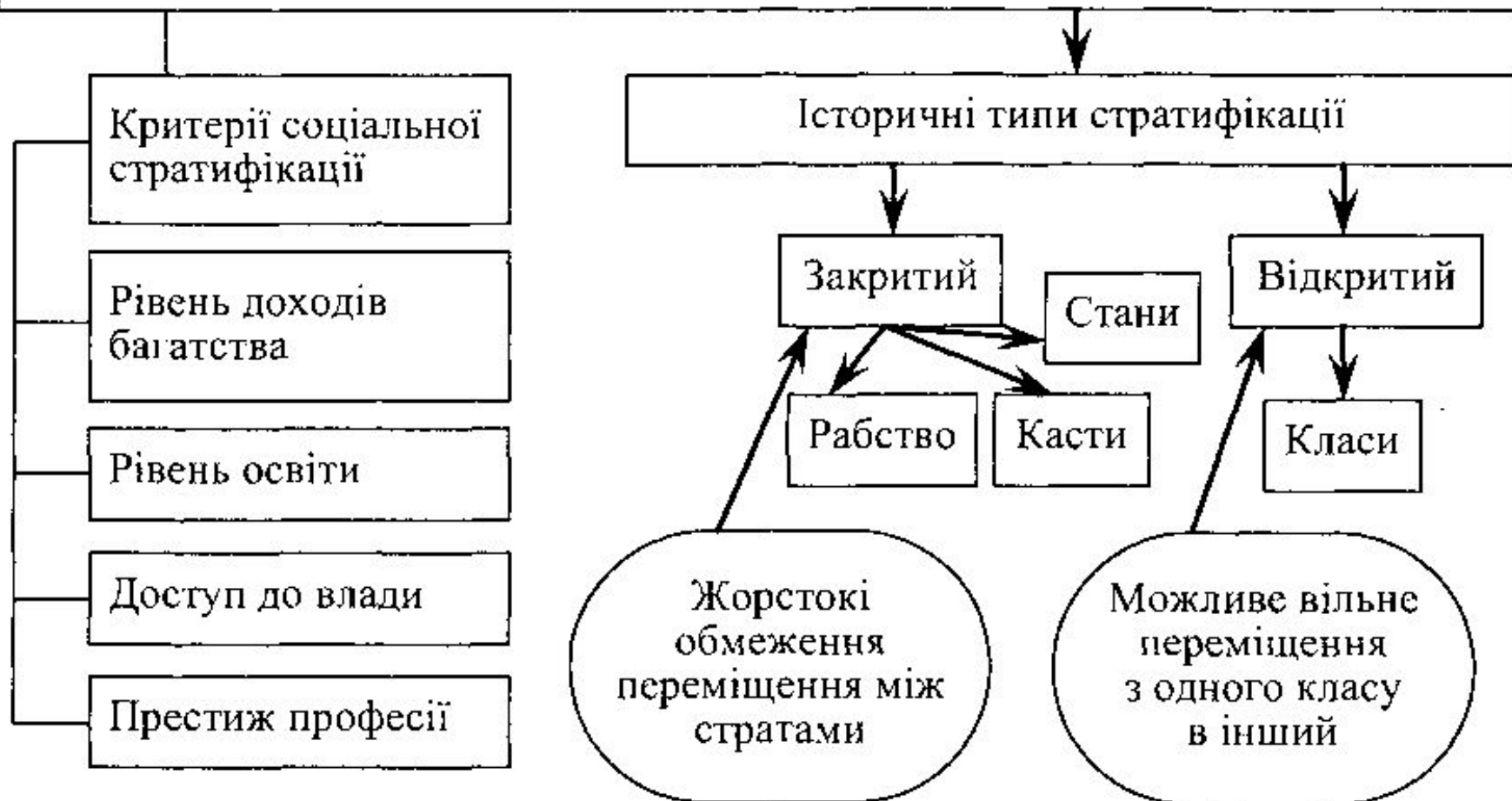
М.Вебер (поряд з відношеннями власності) велику увагу приділяв статусним відмінностям.

Три соціальні стратифікації : **(П.Сорокін)**

- **Економічне розшарування** (виражається в різниці прибутку, рівні життя, існуванні багатих і бідних прошарків населення).
- **Політична диференціація** (наявність різних рангів авторитету і престижу, звань, почесей, наявність керівників, підлеглих).
- **Професійна диференціація** (П. Сорокін в книзі «Людина. Цивілізація. Суспільство» дослідив кожний із типів, розкрив закономірності коливань економічного, політичного і професійного статусів в різних суспільствах і групах).

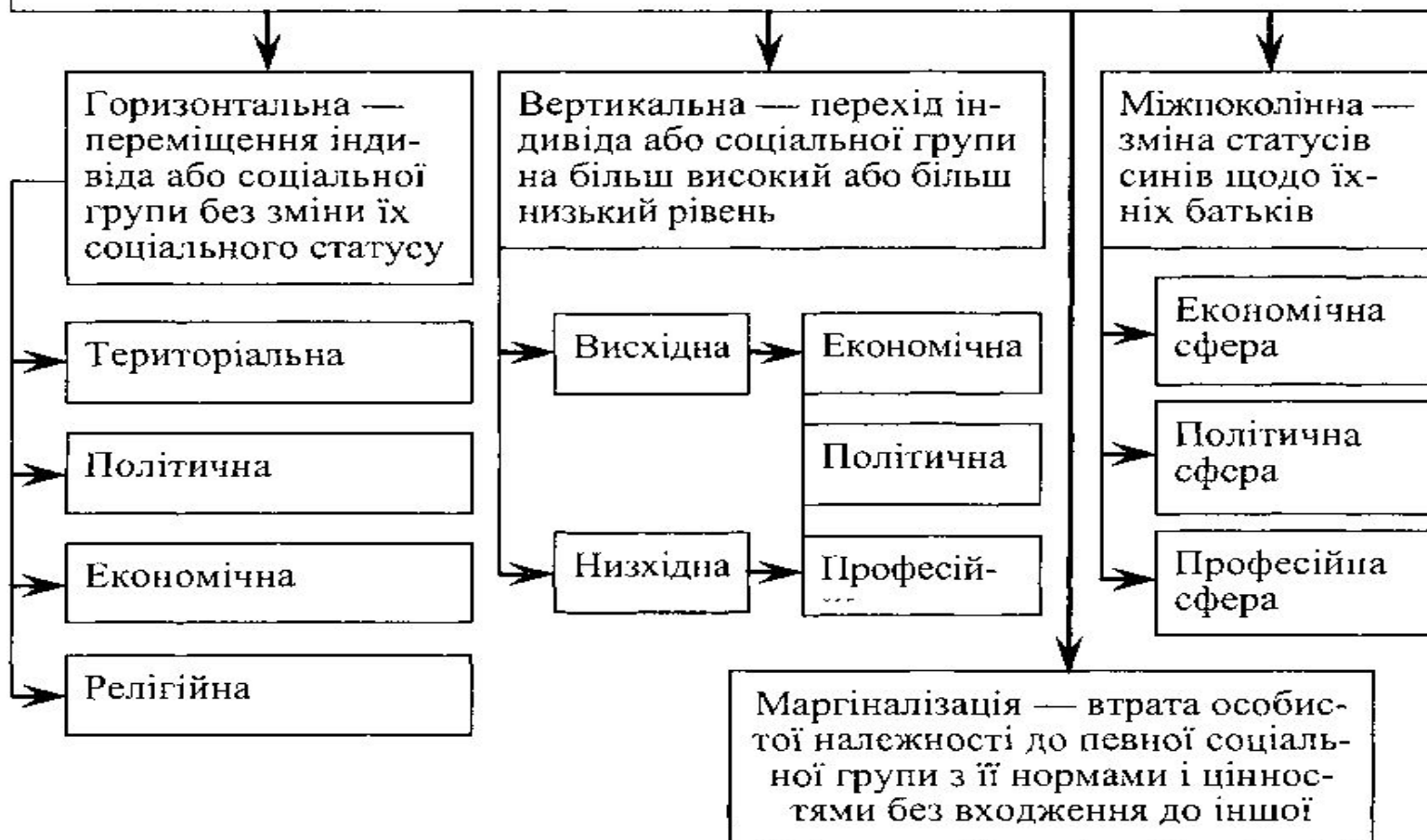
Критерії та історичні типи соціальної стратифікації

Соціальна стратифікація — сукупність розміщених у вертикальному порядку соціальних прошарків («страт») за основними критеріями нерівності

Типи соціальної мобільності

Соціальна мобільність — процес переміщення індивідів між ієрархічними або іншими елементами структури суспільства

Увага!

Небезпека присутності маргінальних елементів у суспільстві полягає у тому, що ця група часто стає “живильним середовищем” для розповсюдження асоціальних варіантів поведінки, зокрема злочинності.

Основні страти	Рівень добробуту	Основне коло людей
Вищий клас	Дуже високий	Правляча еліта, крупні бізнесмени, банкіри, фінансисти, частина творчої інтелігенції
Умовно середній клас	Від заможного до задовільного	Середні і дрібні підприємці і люди з постійною зайнятістю і регулярним одержанням доходу
Нижчий клас	Низький і дуже низький	Люди, що живуть на і за межею бідності

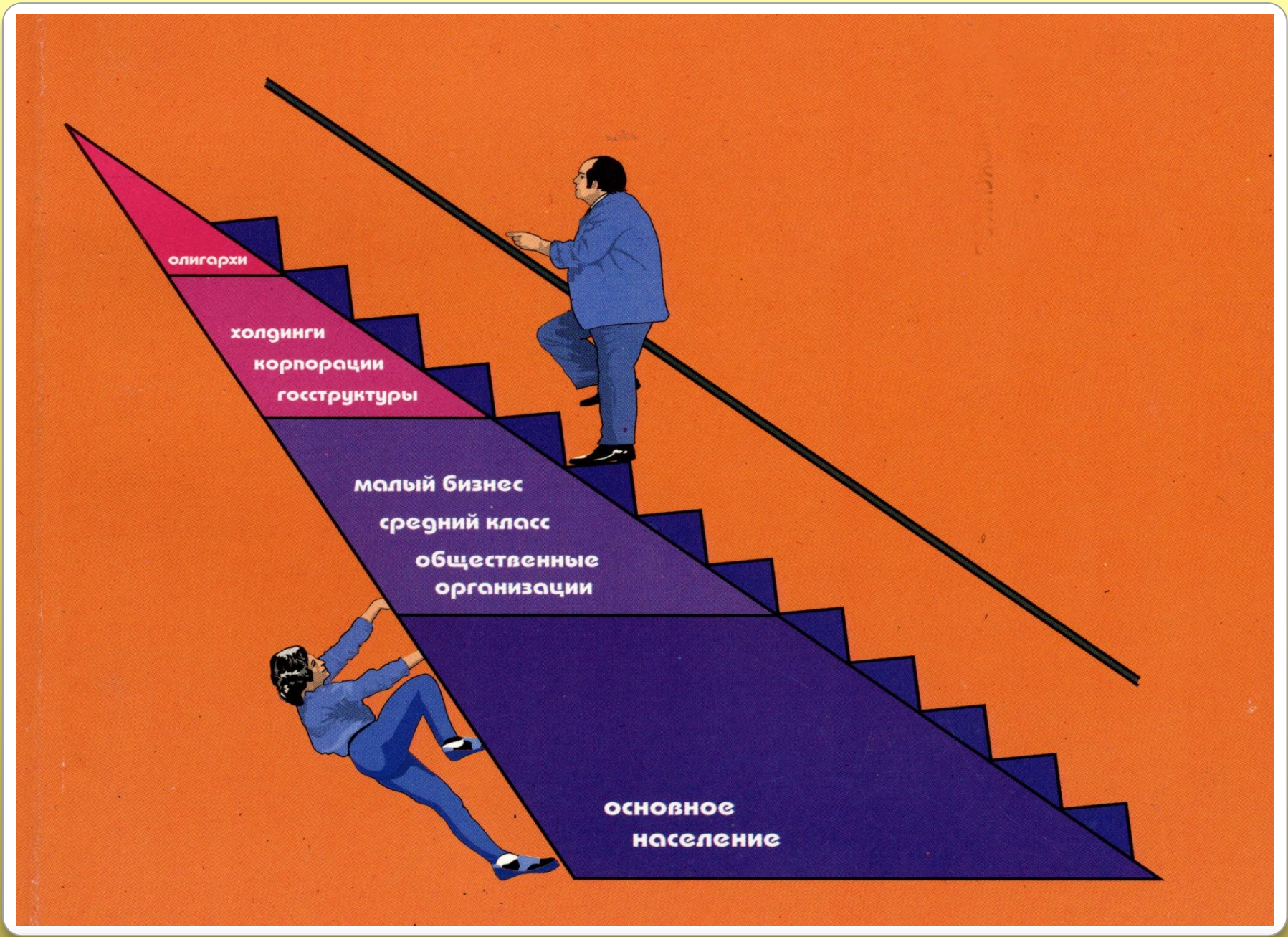
Характеристика соціально-стратифікаційної системи

Основні страти	Рівень добробуту	Рівень освіти і професійна кваліфікація	Рівень допуску до прийняття владних рішень	Основне коло людей
Вищий клас	Дуже високий	Високий	Утримують реальний контроль над ситуацією в суспільстві, формують громадську думку.	Правляча еліта, крупні бізнесмени, фінансисти, топ-менеджери, частина наукової та творчої еліти.
Середній клас	Від заможного до такого, що дозволяє задовольнити основні соціальні потреби	Достатньо високий, такий, що дозволяє займатися кваліфікованою працею, в т.ч. і в управлінні.	Рівень "пересічного громадянина".	Середні і дрібні підприємці, основна маса інтелігенції, управлінців середнього рівня", кваліфіковані робітники.
Нижчий клас	Низький, на межі бідності	Як правило, невисокий, низький, за винятком "нових бідних" у нестабільних суспільствах, де навіть їх висока освіта і кваліфікація не має попиту на ринку праці.	Як правило, не є самостійним у прийнятті владних рішень, виступають об'єктами управління.	Як правило, наймані працівники зайняті некваліфікованою і малокваліфікованою працею, безробітні.
Андерклас	Поза межею бідності	У більшості випадків найнижчий, або і відсутній	Виступають як об'єкти і управління, або і зовсім відсторонені від участі в громадсько-політичному житті	Частина зайнятих найбільш не престижною працею, хронічно безробітні, бомжі

Увага!

Роль “соціального ліфту” можуть відігравати й інші чинники, наприклад, одержання спадку. Такий варіант соціальної мобільності, як правило, не лише сприяє розвитку суспільства в цілому, але може і ускладнювати його, бо на верхні щаблі соціальної драбини потрапляють люди, які лише скористалися із здобутків інших, не давши нічого суспільству.

**"не тот
скуден, кто
убогий, а
тот, кто
желает
многого"**